

DISSERTATIO

INAUGURALIS MEDICA

DE

HELLEBORO,

QUAM ANNUENTIBUS

MAGNIFICO DOMINO PRAESIDE ET
DIRECTORE, SPECTABILI DOMINO DECANO, AC
CLARISSIMIS DD. PROFESSORIBUS, IN ALMA ET
CELEBERRIMA SCIENTIARUM UNIVERSITATE
PESTINENSI, PRO GRADU DOCTORIS MEDICI-
NAE RITE CONSEQUENDO

PUBLICAE DISQUISITIONI

SUBMITTIT

EMERICUS HÚNYOR,

HUNGARUS NOBILIS ZEMPLÉNYIENSIS.

In Theses adnexas disputabitur in Palatio Universitatis
majore mense Julio anno 1834.

PESTINI,

TYPIS TRATTNER-KÁROLYIANIS.

A'

HÚNYORRÓL

ORVOS-DOCTORRÁ

LÉTEKOR

É R T E K E Z I K

HÚNYOR IMRE,

PESTEN JULIUSBAN

1834^{ben}.

ÉDES ATYJÁNAK
TEKINTETES
HÚNYOR JÓZSEF
ÉRNAK

LEGFORRÓBB FIUI SZERETETBŐL.

'S HÁLADATOSSÁGRÓL.

AJÁNJA

A' SZERZŐ.

Helleborum frustra, cum jam cutis negra tumebit,
Pocentes videas. — Venienti occurrite morbo.

Aul. Pers. Satyr. III. versu 63—64.

A' HÚNYORRÓL ÁLTALÁNYOSAN.

Hogy sok 's pedig nem csekély orvosi erő rejtve lappangjon a' húnyorgyökérben, már onnét nem lehet nem gyanítani, mivel GORTER, HIPPOCRATES aphorismusai magyarazója, bizonyítása szerint ezen gyökér épen a' visszaélésig olykép használtatott Görögországban és Egyptusban a' nyavalyák gyógyítására, 's különösen a' hányás előhozására HIPPOCRATES idejében, miként nálunk a' dohány-füstölés idővesztésből és szokásból mindennapivá lett. — De mint hánytató nem sokára megszünt használtatni a' húnyorgyökér azon bal következesek miatt, mellyek sokszor minden vigyázás 's gond mellett is észre vétettek utána. GALENUS állítja hogy HIPPOCRATES egész könyvet írt volna a' húnyorról, melly ámbár mostan már nem kapható, de van mégis több aphorismus csupán a' húnyor használásáról szóló, 's mutató milly nagy orvosságnak tartatott legyen a' gyógytudomány atyjától HIPPOCRATESTÓL, 's tanító melly esetben 's mimódon kell azt használni. Lásd lib. IV. aphor. XIII—XIV—XV. XVI.

Vala pedig használásban a' régieknél, leginkább két neme a' húnyorgyökérnek, mellyek egyike fekete, fejeér nevezetet kapott a' másika. HIPPOCRATES a' húnyorról beszélvén többes számmal él, 's azért látszik, hogy mind a' kettővel élt legyen, mellyekből a' fejeeret inkább a' hányás, a' feketét inkább a' belek

kiürítése előhozására használt vala. De ezen két nővény külső alkotására nézve annyira különbözik egymástól, hogy LINNÉE által külön nemekbe, és pedig *a' fekete húnyornak a' húnyoro'* (helleborus) *a' fejrnek a' Zászpa* (veratrum) nemébe számláltatniok kelle. Ezen két nem mindegyikét, mivel most is gyógyszerertáriak (officinales), különösen szükséges léssen megvizsgálni, hogy gyógyszerertani bélyegeit kifejtván, azoknak orvosi erejük vizsgálására annál könnyebb legyen az általmenetel.

I. A' FEKETE HÚNYOR

(*zászpa, helleborus niger, schwarze Nießwurz*)

LINNÉE szerint: sok hímes sokanyásokhoz; de CANDOLLE szerint: *a' szirontákékhöz* (ranunculaceae) tartozik.

A' mint emlitém LINNÉE által tulajdon, t. i. *a' húnyor* nemébe számítatott, mellynek ő szerinte ez *a' leírása*: környe 4—5 több fedü. Pilisei kétajkú, csövesek. Tüszőji 2—sok, sokmagvú. Maga

A' fekete húnyor egy tartós (perennis) *a' havasok 's egyéb magas Helveczia, Austria, Csehország, Szilézia, Bajor 's Magyarország* hegyein tanyázó, 's különösen az árnyékos helyeket kedvelő nővény; de kerteink földjét sem veti meg, mellyekben gyakran szép 's *a'kor*, midőn az egész természet mintegy eltemetve látszik, tölnek t. i. idején, kifejlődő virága miatt műveltetik. *A' több gömbölyüded gumókból álló gyökérből nő-fel a' négy vagy öt hüvelyknyi magas, vastag, görgeteg, 's egy-keveset pirosuló, hegyén két-ágú, 's közönségesen két, ritkábban egy virágot viselő szár (caulis).* *A' levelek, mellyek mindig zöldek, mindjárt a' virág kifejlődése után jelennek meg, mindannyin gyökeresek (radicalia) — 's ölbe fogók (pedata) 's 7—8 sima, tojásdad láncsás, hegyes,*

börnemü, setéztöld levélkékre oszlanak. A' virágok nagyok, kellemetes vig szaguk, piroslok vagy fejérek, nyiltak, a' kehely 5—6 levélképü harangforma Bokrétája 10—12 szirmú, tojásdad tompa szirmokkal. Hímszállai számosak, árképük. Virágzik a' fekete hűnyor Decembertől fogva Martiusig, általjában téli hónapokon a' hó alatt is; azért a' kertészektól *téli* vagy *Karacsoni rózsának* is neveztetik (Winter-rose Weihnachts-rose).

Gyógyszerképen használt része e' növények a' gyökere (*ptrüsszentő gyöker. rad. helleb. nigri, s. ellebori nigri, s. melampodii*). Ezen gyöker főrésze, egy vizirányosan menő, mintegy fél hüvelyk vastagságú, egy vagy több hüvelyk hosszú, többnyire sokféleképen hajtogatott gyök (caudex rhizoma, Wurzelstock) melly sokszor több egymásba futó a' levél-szárakkal (Blattstiel) s' a' szárral (Blumenschaft) bevont gyökágakat formál. A' gyök egyenetlen gumós, 's hossza szerint fínomúl karczolt. Az alján 's oldalvást sűrűn erednek ezen gyökből erős szalma vastagságú gyökágak (radiculae), mellyek bizonyos távolságban gyökércsékre (fibrillae) oszlanak szélyel, 's hosszok szerint fínomúl karczolva vannak. A' gyöker szinte setét barna, belől fejéres, magának a' gyöknek belseje kevésbé színesebb, halvány szürkésárga, világosabb csillagformájú sűgárokkal, a' régi gyökerekben sokszor likacsos is. Az egész gyöker továbbá velős, húsos nem fás, a' gyökágak nagyon töredékenyek. Nedves helyeken a' nedveket felszívja 's megpenészedik. Száraz állapotjában a' gyökérnek kevés szaga vagyon, olly mint a' senega gyökéré, hanem kellemetlenebb. Az íze elejénte édesded, később karmoló. csípős, maró, kellemetlen melegség 's tompaság érzését okozó a' nyelven, de kevés idő múlva elmuló. — Vonatja vízzel feleresztve vagy forrázatja (infusum) ezen gyökérnek felzavarodik, 's fe-

jérre változtatja sárga színét, ha kis mennyiségnyi sósavas vas adatik hozzá, nagyobb mennyiségtől színe kéklővé válik. Gubacs festvény (tinctura gallarum), sósavas hamag 's a' felszállt maró higany (merc. subl. corros.) hasonlóképen fejjérré változtatják az olvadék színét.

Legfőbb alkotó részei a' fekete hún y o r g y ö k é r n e k : *k es e r ű v o n a d é k* (extractivum amarum) *és puha gyánta* (resina mollis) FENEUILLE és CAPRON anyagtani (chemicus) szétbontása szerint, következők ezen gyökér alkotó részei: *zsiros gyánta* (resina pingvis), melly csipős, égényben könnyen, nehezebben borszeszben, vízben épen fel nem olvasztható, 's valami elszálló (volatile) savval van összekötve, mellyben az egész gyökérnek erejét lappangani gyanítják (GEIGER véleménye szerint ez alkalmasint csipős, puha, zsírral 's etzetsavval összekötött gyánta); továbbá nyoma egy *illat-olajnak*, *viasz*, *k es e r ű v o n a d é k*, *lakony*, *sósavas hamag*, *almasavas mész*, egy *hugyagot tartó só*, és *agyug*. — De mivel a' nevezett anyagászok a' gyökeret tökéletesebben le nem írták, kétség forog fen vallyon a' valódi fekete hún y o r g y ö k é r e t b o n t o t t á k é s z é t ? Legalább a' zsiros anyag hasonlít azon csipős 's maró olajhoz (*hún y o r a d é k h o z ?*), mellyet VAUQUELIN a' téli hún y o r b a n f e d e z t t f e l . (Berliner Jahrb. auf das Jahr 1807. pag. 1.)

A' gy ö k é r j ó s á g a ' s v a l ó d i s á g a k i t e t s z e n e k a n n a k l e í r t f o r m á j á b ó l , s z í n é b ó l é s í z é b ó l , m e l l y e k b ó l e g y s z e r ' s m i n d a n n a k f r i s v o l t á r a i s í t é l ű n k ; a' p e n é s z e s é s í z e t l e n p e d i g e l v e t n i v a l ó . M e g f e r t ő z t e t i k ' s f e l c s e r é l t e t i k e z e n g y ö k é r , s o k s z o r m á s h o z z á h a s o n l ó k k a l ; i d e t a r t o z i k : 1 s z ö r a' z ö l d h ú n y o r é s a' p i r o s h ú n y o r g y ö k e r e (rad helleb. viridis et purpurascens), mellyek a' fek. hún y o r g y ö k é r h e z o l l y n a g y o n h a s o n l ó k , h o g y G E I G E R s z e r i n t (Magazin. März

1828. pag. 200) ezen gyökerektől alig lehet megkülönböztetni. De a' piros 's zöld húnnyor gyökere setétebb, majdnem fekete, íze sokkal csípősebb 's egyszerűsmind keserűis. 2szor leggyakrabban tétetik helyébe a' *békabogyó takta gyökér* (rad. actaeae spicatae); de ez különbözik hosszabb 's összenyomot gyökágával, ezeknek keményebb alkotásokkal, nagyobb fényökkel, 's azon fás állománnyal, mellyel bírnak. 3szor a' *tavaszi hérits* (adonis vernalis) gyökere, de ez csak egy-gumós, nem karczolt, 's harántan kinövő gyökágakat sem bocsát-ki. 4-szer ritkábban cseréltetik-fel a' *berki zápótza* (astrantia major) gyökérrel, melly függőlegesen vagy ferdén megyen le, 's mintegy kisujjni vastagsága mellett 1—3 hüvelyknyi hosszúságú. 5szor épen olly sokat különbözik a' *büdös húnnyor* (helleb. foetidus) gyökerétől, melly áll egy függőlegesen lemenő, 1 hüvelyknyi vastag és 2—3 hüvelyknyi hosszú gyökből; ezen több gumókba felfúvódott gyök, végződik kevés orsóforma, író tollnyi vastagságú, fás, finomabb gyökertsékkal benőtt, gyökágakba, szaga pedig különös, kellemetlen, szárítás által nagyobb részt elveszendő.

A nyagtani szempontból véve ezen különbözőseket szükséges megjegyezni: A' *zöld és fekete húnnyor* kivonatja (extractum) 's forrázatja (infusum) sárgás színű, nevezetes ezeknek viszhatása (reactio) a' gubacs festvényre és sóskasavas hamagra, mellyekkel fejer csapadékot (praecipitatum) képeznek, továbbá csekély viszhatások vagyon a' vas sókra, mellyektől először homályos fejéreké lesznek, későbben zöldekké válnak. — A' *takta gyökér* forrázatja, megzavarosodik, 's tömény (intense) zöld színt vált, hozzá tévén sósavas vasat, kénsavas rézzel pedig setét zöldszínű csapadékot ad, és a' gubacs festvény keveset hat rá; az ólomczúkor olvadékjával sárga csapadékot csinál, és a' felszállt maró higany, melly a' fekete

húnyor gyöker forrázatját fejr szinnel festi, ezen gyökre epen nem hat. A' *hérítz gyöker* forrázatja kü- lömbözik egészen setét, keveset zöldes színével, 's ezen szín fojtósavat öntvén reá, barnarötté változik felzavartatván a' folyadék, sóskaavas hamaggal ke- veset zavartatik fel. 's az egyéb vizhatók (reagentia) által előhozott csapadékok setét színűek.

Szedetik a' fekete húnyor gyöker késő ősz- szel, vagy mindjárt a' virág lehülta után, gondosan szárítottatik, 's a' levegő érintése ellen védelmeztetvén, száraz helyen tartatik; különben könnyen penészedik meg és erejétől megfosztatik. Legalább csipősége és hathatósága egy elszálló állományban látszik rejtve lenni, mivel mind hosszú ideigi tartás, mind főzés által hánytatvahajtó (emetocathartica) erejét elvesz- teni tapasztaltatik.

Orvosiak voltak ennek előtte más fajai is a' hú- nyor növénynek, úgymint: 1ször a' *zöld húny.* (hel- leb. *viridis*) a' feketével ugyan azon helyeken, de ezen kívül gyakrabban nő Frantzia, Magyar és Erdély or- száiban; különösen pedig Pest vármegyében Pilis és Budaköz körül találtatik, 's gyökere a' feketétől csu- pán csak nagyobb ereje által különbözik, mellynek közönségesen helyébe tettetik is, „*rad. helleb. viridis* vagy *radix helleb. nigri flore viridi*“ név alatt. 2ször a' *piros húnyor*, (helleb. *purpurascens* K.) mellynek gyökere hasonlóképen keveset különbözik a' feketétől, 's nálunk legalább gyakran felis cseréltetik vele. Ta- láltatik Magyar 's Erdély ország' árnyékos erdejiben. Pestvármegyében pedig Sz. Endre, Pilis, Szántó, Vác körül, van keskenyebb osztottlevelű hasonfajais (hell. *Bacconi*). 3ször a' *napkeleti húnyor*, (helleb. *orientalis* LAMAN. helleb. *offlis* SALISB. helleb. *HIPPOCRATIS*) Gö- rögországi 's kis ázsiai növény, tsipős maró, mint a' többi, de nálunk nem használtatik. 4szer a' *bűdös hú- nyor* (helleb. *foetidus*) egy majd egész Európán a' me-

ezen hegyek tövinél növekedő, már messziről sárgászöld színéről megösmérhető, 's kellemetlen szaga által bélyegzett növény. Hajdan orvosi haszonra fordított nagyon csípős keserű, 's csípőségét még szárítás által sem vesztő füve, használtatott a' galandféreg (Taenia) 's a' giliszták elhajtására; de használása, melly nagyon vigyázó orvost kíván, erősen hajtó ereje miatt, méltán ment-ki a' szokásból. 5ször a' *téli húnnyor* (helleb. hyemalis LINN. eranthis hyem. SALISB.) nő, hol a' húnnyor többi nemei, nevezetesen Pest vármegyében a' Budapesti város-erdőcskéje' vizenyős árnyékos rétein, de alkotása a' többiektől egészen változó. Ebből orvosi hasznú volt a' gyökér (rad. hell. scu aconiti hyemalis) mellyben VAUQUELIN egy különös állományt fedezett fel t. i. a' *húnnyoradékot* (helleborinát) fejéret, jegesedett, szagnélkülit, de erős égető ízűt, horszeszben felolvaszthatót, gyengébb tűzben folyót, nagyobbban elszállót. Ezen gyökér felcserlétetni mondatik a' fek. húnny. gyökérrel, ámbátor tőle egészen különbözik.

Ezeken kívül vannak még több ösméretes fajai is a' húnnyornak u. m: *szagos húnnyor* (helleb. odoratus KIT), mellynek hasonfaja *nehézszagú húnnyor* (helleb. graveolens) Magyarország déli részeiben, Bánságban 's Tótországban található. — *Csere húnnyor* (helleb. dumetorum) ott lakik, hol a' zöld húnnyor. — *setét húnnyor* (helleb. atrorubens), mellynek hasonfaja *közép húnnyor* (hell. intermedius), és *rézszínű* (hell. cupreus); hazája Horvátország erdője.

Adván gyógyszertani leírását a' fek. húnnyornak, azon erőt 's műkedést szükség kifejezni, mellyel hat az egészséges emberi testre, 's továbbá azon betegségeket előszámlálni, mellyekben használtatik.

Kisebb mennyiségben adatván bé a' fek. húnnyor gyökér először gyengéded inger gyanánt hat a' gyomorra, olytán formán, mint a' mustár mag

ösztönözvén azt. Ezen inger (irritatio) érinti először a' gyomoridegeit, mellyektől inkább meg inkább kissebedő erővel terjed a' többi dúczokra, leginkább pedig a' medencze üreg dúczaira, 's különösen a' végbél 's a' nemző részek idegeit látszik hathatósan meglepni, E'féle ösztönözés által nem csak felébreszti az ezen idegekben lévő ingerlékeny és érzési életet, hanem megváltoztatja azoknak munkálkodását is, 's más irányt adván nekik, más arányba helyhezteti azokat az egész idegrendszer működésével, 's innét vagy az, hogy a' fek. húny. gyökér mindég a' növényi-élet (vita vegetativa) idegeit leginkább érintő orvosság gyanánt nézetett.

Ezen idegek ingerlésével szorosán van összekötve az ó nagy 's az egész növény folyamatot (processus vegetationis) érdeklő működése. És ez leginkább tetsszik ki az emésztés rendszerében. Nagyobb mennyiségben választatik el a' gyomornedv, több 's higabb epe készittetik 's ürül ki a' májból, a' verőczéri vérkeringés gyorsabbá, 's maga a' vér is folyóbbá lészen, hasonlón a' hasnyálmirigy is többet választ el mind rendes állapotjában. Gyengébben fejt ki magát a' húnyor gyökér működése, ámbár mégis elég erősen a' többi növényi-élet műszereiben; nevezetesen a' belső nyirk edényekben 's mirigyekben, legkevesebbé pedig a' húgy-rendszerben; de mégis szembetünhető nedv keringést, 's a' nedveknek higabbá változtatását, hozza elő.

Ámbár pedig ezen működés leginkább a' tápláló élet (vita plastica) munkálkodására van igazítva 's mintegy központosítva, terjed mindazáltal más műszerekre 's rendszerekre is. Leginkább jeleli ki pedig magát a' külsőbőren, mellynek nem csak kiürítései többesednek, hanem megváltoztatnak is, és a' többi elválasztó műszerekkel más arányba lépnek. Keve-

sebbé tetszik ki a' külső nyirk edények 's mirigyek rendszerében, a' savós hárttyakban 's t. a' ff.

Nagyobb mennyiségben adatván be a' fek. húnyor gyökér, leginkább mint hánytató 's bélkiürítő munkálkodik, és mivel a' véle megéttetett testekben gyakran csekély vagy semmi jegyei sem valának a' bél gyuladásnak, gyaníthatni 's következtethetni, hogy azon nagy háborgatás, melly használása után történt a' has belekben, a' has idegek nagy érdeklésétől származott légyen. — ORFILA nagy mennyiségű fekete húnyor gyökere t adott bé sokszor több állatoknak, melly erős hányás által kihányatott, 's ha ezen hányás nem vala akadályoztatva vagy elfojtva, az állatoknak semmi bajok sem történt. Ugyan ez látszik történni az embernél is, és ámbár az embernél a' hányás alkalmával más tünetemények is vétetnek észre, mint *p. o.* badgyadtság 's végtagoki reszketés, a' bőr sápadtsága, hideg veréjtékek, fejszédelgések 's t. eff., de ezek elenyésznek lassankint minden utóbbi következés nélkül. — Csalódik mindazáltal, ki a' nagy mennyiséggel beadott fekete húnyor gyökere tiszta hánytatónak nézi; mivel ennek nagyobb adatja is legfőbbképen érdeklé az emésztési 's az epe-rendszert, azért ezen gyökér soha sem adathatik be, mint erős hashajtó, a' nélkül hogy ne okozna egyszer'smind erős hányást is. EMMERT az ő mérgekkel tett vizsgálatiban, azt tapasztalta, hogy a' vérérbe befecskendezvén egyszer sem okoz olly hamar hányást, mint a' fekete húnyor gyökér.

Megéttetést csak a'kor hozeló ezen szer, ha ámbár nagy mennyiségben adatván be, a' hányás nem eléggé hamar, 's nem elegendő mennyiségben történik. Bélyegeztetik pedig ezen megéttetes leginkább a' mozgékonyosság elveszése által, melly kezdődik bizonyos tompaság 's merevedtség érzésével a' nyelven 's a' torokban, erőltetett tajtékos epe hányásával 's mintegy

folyton folyti öszveszorításával a' garatnak (pharinx); ezekhez járul továbbá szörnyű gyakor szék-kiürítés, melly korogással, hascsikorgással, rágással, 's más bélfájdalmakkal, sokszor haszontalan székletételrei kényszerítéssel, sokszor vérnek elmenésével is van öszszekötve. Ezek után fejlődik ki a' végtagok reszketése, nagy bádgyadtság, gyengeség, szédelgés, az érzékek elhomályosodása, a' bőr sápadtsága, 's annak hideg veréjtéktöli nedvesége, kicsiny, ritka, elfojtott érverés, végtére következnek az életerő nagyobb 's nagyobb fogytával, görcsök, ájulások, részinti szélütések (paralyses partiales) 's halál.

Gyakran számítaték a' fekete húnyor gyökér a' csipőskábítók (acrinarcotica) közé, 's van is valami hasonlatosság az ő általa, meg a' csipőskábítók által előhozott tüneteményekben. Hanem eszünkbe kell itt juttatnuk, hogy minden tiszta csipőségek, (acrimoniae) munkalkodására nézve több vagy kevesebbé hasonlok a' csipőskábítók munkalkodásához; 's hogy a' fekete húnyor tiszta csipőségét az ő legfőbb helybeli hatása a' gyomorra és belekre elegendően bebizonyítja. De inkább a' csipős mérgekhez tartozik, mivel kevés inger okozván az alkalmaztatás helyén, mélyebben hat-be 's felszivatás által nagyobb erőbeli hathatóságot (activitatem dynamicam) nyer. — Azon kívül ösméretes, hogy a' fekete húnyor gyökér mindig csak nagyobb adatban vétetvén-bé, érinti az idegrendszer fogékonyságát, 's így ezen munkalkodása épen nem bizonyítja-be az ő kábító erejét.

Azon felette nagy következesek miatt, mellyeket okoz a' fekete húnyor gyökér nagy vígyázás kívántatik az ő hasznavételénél. Legjobban munkalkodik pedig tompa mérsékményű (temperament. phlegmaticum) kemény természetű emberekben, kiknek belök tompa érzésü, vagy sok takonnyal van elborítva. Ellenben a' gyenge ingerlékeny (irritabilis) gyu-

ladásokra nagyon hajlandó embereknél általában nem tanácsos használása. Nagy adatban vétetvén be, 's hányás még sem következvén rá, mérególtóul (antidota) javasoltatnak a' szilva-íz (pulpa prunorum) borkövel, bonyolító (involventia) 's olajos szerek, a' fekete kávé főzet, mint belsőképen, mint allövet formában használva.

Ezen erővel felruházva lévén a' fekete hún y o r g y ö k e r, leghajdanibb időktől oltá, mint hathatós gyógyszer használtatott számtalan nyavalyában, és pedig

1ször Megrögzött ideg nyavalyákban, görcsökben, nehéz-nyavalyában, vida tánczban, búskomorságban (melancholia) örültségben 's t. aff., ha ezen nyavalyák mint gyakran szokott történni, 'a' has műszerek, edények, 's idegek tompaságával szoroson vannak összekötve, vagy attól függenek. Ezen nyavalyáknál közönségesen kis mennyiségben adatik-bé, de ha tiszta ideg nyavalyák lennének úgy nagyobb adatban is, a' hányás 's hashajtás előhozasáig. Hogy ha ezen bajok nem is gyógyulnának meg mindjárt a' fekete hún y o r alkalmaztatására, előkészítik mégis, 's fogékonyabbá teszik a' testet, más utánna használandó gyógyszerek iránt.

2ször Megrögzött 's minden gyógyításnak máskacsan ellenálló béldugulásokban 's megkeményedésekben, leginkább a' maj, lép, hasnyálmirigy (pancreas) verüczer rendszeré, a' nyirk edények 's mirigyek dugulásaiban, valamint azon régi nyakas betegségekben - is, mellyek ezen dugulások következtései, u. m. a' sárgaságban (ictero) a' vízkór-ságban, rászorságban (hypochondriasis, örjültségben, megrögzött közben-hagyó hideglelesekben 's t. aff. — SINDLIN olly szernek tekinti a' fekete hún y o r g y ö k e r e t, melly ollyaténképen, mint a' gyantas hashajtók (purg. resinosa), leginkább szolgál a' hasbeli

véredények élte felébresztésére, 's innét nagy erejű orvosságot szolgáltat az *aranyérben*, ha nem gyuladás, de inkább a' végbél edények gyengesége 's petyhúdttsége okozza a' végbél feléi vértorlódást, az *aranyeres és hószámos vérfolyásnak elfojtásában*, a' *sápadtságban* (chlorosi), főkép ha ezen nyavalyákkal érzéketlenség, bádgyadtság, 's a' hasbelek levegő általi felfúvása vagyon összekötve.

3szor Megrögzött, makacs, helybeli, csüzos (rheumaticus) 's köszvényes fájdalmakban.

4szer Különbféle aggbőrkiütésekben sokszor győztes ereje látszatott a' fekete húnnyor gyökérnek.

Mivel pedig mint feljebb említém a' fekete húnnyor gyökér olly gyakran cseréltetik fel más gyökerekkel, nem csuda, hogy olly sokfélék az ereje felőli vélemények, 's midőn mások mint CULLEN, HOME, HECKER csekély erőt helyheztenek benne, mások rettentő nagy erőt tulajdonítanak néki, 's tapasztalások által bizonyítják, hogy csipős méreg gyanánt munkálkodni láttak. Szükséges volna tehát csupán csak a' valódi fekete húnnyor gyökérrel használni, 's szorosabb vizsgálat által csak valódit a' gyógyszertárakban tartani engedni.

Osztott adatja a' fehér húnnyor gyökérnek *porformában* 5—10 szemernyi (granum) egy napra, vagy 2 nehezék (drachma) 6—8 obonnyi (uncia) *forrázatban*, 's e'ből 2-szer napjában egy kálánnyi. Ha hathatós munkálkodást kívánunk tőle, adunk *porformában* 2 terecset (scrupulus) vagy egy nehezéknyit, melly adat sokszor nagyobbítatik-is az őrzülteknél. A' *főzete* (decoctum) vízben, valamint a' *vizes kivonatja* is sokat vesztettek gyógyerejükhől, melly utólsóbul 5—15 szemernyi adatik bé naponkint labdac (pillula) formában. Erősebbek a' boros forrázatok, mivel ez által

nem csak a' hún y o r gyökér hathatós részei kivonatnak, hanem ez még erejüket nagyobbítani-is látszik. Véte-
tik pedig 2 nehezék fél fontnyi forrázatra. A' hún y o r
festvény (tinctura hellebori) nagyon erős készit-
ménye ezen gyökérnek, melyből 10—20 csepp adatik
be napot által.

Külsőképen ritkábban használtatik a' fekete
hún y o r gyökér, mint a' fe jér, a' s ö m ö r b e n, *fej-
koszban, rühben, tetűnyavalyában* (phtyriasis) vagy
mosás formában annak forrázatjával, vagy kenőcs for-
mában, de alkalmaztatása csak olyan kemény alkatiú
személyeknél tanácsos, kiknél a' hór nem elég eleven
életű, 's tompa, mintegy elhalt érzésű.

A' h o m o e o p a t h i c u s (hasonszenv)gyógymód-
ban használják ezen gyökeret a' v i z - k ö r s á g b a n, r á s z -
k o r s á g b a n, 's e l m e t e b o l y o d l á s b a n.

II. A' FEJÉR HÚNYOR GYÖKÉR

(*rad. helleb. albi vel veratri albi, weiße Nießwurzel*.)

A' feketénél sokkal nagyobb használati vala, 's
nagyobb dicséretekkel magasztaltatott a' régiektől a'
fe jér hún y o r gyökér, 's úgy látszik, ez vala azon
gyógyszer, melyet HIPPOCRATES idejében olly gyakran
használtak volt, mint hánytatót, az orvosok. Az ezen
gyökeret szolgáltató növény LINNÉE által *Zászpa* (*Ve-
ratrum*) névvel kereszteltetéék 's a' nemzörészi rend-
szer: 23dik sereg. 1ső rend. Egylaki nősözvegy (po-
lygamia monoecia) vagy 6dik sereg. 3dik rend. hathi-
mes három anyás (hexandr. trigyn.)— Természeti rend-
szer: kikirtsek (colchiacea) vagy venyikések (sarmen-
tacea Candolle) rendjébe tartozik.

LINNÉE szerinti leírása a' nemnek ez: virági nős-
özvegyek, környe 3fedű, kinyílt, himszálai a' vaczok-
ból nőttek-ki. Tokja 3. magvai szárnyasok. Maga

A' feje'r Zászpan (*Veratrum album Linn.*) egy örökös, valamint réteken 's síkságon, úgy a' havasokon 's más magas hegyeken-is Helvéczziában, Auszriában, Magyarországon 's a' t. nö'vő plánta. Az egyszerű kívül feketés, belől fejéres gyökből nő ki a' szár maga, melly alsórészén több tojás kerék, vagy 6 hüvelyknyi hosszú 's három széles, lágy, eres, 's hosszok szerint ránczba hajtott, alsó lapjokon kevésé molyhos, szár ölelő kocsányú levelekkel van körülvéve. A' felső levelek lassankint keskenyebbednek, 's láncsásokká valnak. A' virágok nőszövegnyek, zölde's fejérek 's a' szár tetejét buglyos buga (*panícula diffusa*) formában ülik körül. Minden egyes buga, palhával (*stipula*) bír, 's minden virág, melly vagy hím vagy nő vagy szűz, lántsás muryával van ellátva. A' csészéje 6 levélkéjű, melly közül a' három külső rövidebb, tompább 's mintegy zöld erekkel jegyezett. Gyümölcs 3, sokmagvú, hoszúkás, alól összenőtt hártyanemű tokból áll, mellyek belső szélökön, hosszok szerint pattannak fel. Vagynak hím virági is, mellyekben vagynak ugyan a' magzatoknak nyomai, de azok idétlenek.

Azonrésze a' feje'r zászpanak, melly gyógy-szerűl használtatik, az ágaitól megfosztott gyökere (*feje'r húnor gyökér, rad. helleb. albi*). Előfordúl a' kereskedésben többé vagy kevesebbé hengeres, gyakran gumós, 2-3 hüvelyknyi hosszú $\frac{1}{4}$ vagy 1 ujjnyi vastagságú, erős, nehéz, fás, szarvkeményiségű, mégis porhanyó, kívül ránczos, 's a' levágott gyökégek helyein mintegy szömölcsös, kívül szürkebarna, belől feje'r darabokban. A' kiszáritott gyökérnek nincs semmi különös szaga, de ize igen csípős, égető, keserű, hosszabb ideigi szárazság érzést hagyó a' nyelven. Pora erős ptrüszentést hoz elő; azért porrá törésekor nedves szivacs-sal láttassék-el az orr 's a' száj.

Legfőbb alkotó része ezen gyökérnek a' zászpadék (*Veratrina*). PELLETIER és CAVENTOU anyagtani szétbontása szerint, kivonhatók ezen gyökérből, *bor-szesz által*: gubacs-savas zászpadék. *Égény által*: zsíros anyag és egy szállékony (volatile) sav, melly keveset különbözik attól, mellyet a' sabadilla olajból készítettek, de mellyet jegesíteni nem lehet. *Hideg víz által* nyálka, *meleg víz által* keményítő. Ezek kivonása után maradt még nagymennyiségnyi növényi kanaf (fibra). A' hamuban találtatott: szénsavas, vilósavas, és kénsavas mész, szénsavas hamag, és kovacs (silica).

A' fehér hún y o r gyökér jósága kitetszik, fentebbi leírásából; 's így ha sűrű, kemény, belől fejér, akkor jó; ha pedig penészes, szüette, vagy belől sötétebb színű, elvetni való. Fertőztetése vagy felcseréltetése történik a' *veres tarnics* (*gentiana rubra*) gyökérével, mellytől abban különbözik, hogy a' fejér hún y o r gyökér kívül szürke vagy feketés barnába átmenő színű, a' *veres tarnics* gyökere pedig sötét vagy veres barna színű. Amaz 2—4 hüvelyknyi, emez pedig 2—4 lábnyi hosszú. — A' *tarnics* kiszáritván, hossza szerint ránczosodik, nem a' fejér hún y o r gyökér. A' *tarnics* gyökér belől narancs színű, a' fejér hún y o r gyökér pedig belől fejér vagy szürkés fejér. Amannak kellemetlen orrtekerőszaga van még nyers, de melly megváltozik, ha kiszárittatik 's gyenge illattá válik, emennek semmi szaga nincs. Amaz tiszta 's nagyon keserű, emez eleinte kesernyés, de mindjárt égető ízű. Ez nagyon ptrüszentő, nem amaz.

Felcseréltetik ezen gyökér még gyakran a' *fekete zászpa* (*veratum nigrum*) éjszaki német országban, Magyarorszagban, Sziberiában 's t. h. található növény gyökérével is. Ez a' gyök elharapott, 's finom gyökertsékkal van bénóve. A' buga kevesebbé buglyos, a' virágok pedig sötét bíbor (*purpureus*) színűk. Ereje

a' fejjérrel aligha nem ugyan egy; de nem lévén még eleget kikémlelve, tilos a' fejjérrel feleserélése.

A' fejjér hún y o r g y ö k é r r ő l, melly hajdanta olly nagy használású vala, az az orvosok' majdnem közönséges véleménye, hogy nagyon hasonlít erejére nézve, mellyel a' testben munkálkodik, a' fekete hún y o r g y ö k é r erejéhez; csak hogy ez részint nagyobb dűhvel támadja meg a' műszeres testet, más részint pedig, hogy tiszta csípős erejét sokkal világosabban jelenti-ki. Ezen utolsó tulajdonsága vitatására alkalmasint azon elvből indultak-ki, hogy a' fejjér hún y o r, ámbár az ideg rendszerre majd olly formán hat, mint a' fekete; nagyobb erővel támadja meg mégis az alkalmaztatás helyét, mellyet ingerel, 's gyulaszt; mind e' mellett a' dúczos idegeket-is erősebben érinti 's ez által nevezetes helybeli bajokat hoz elő a' bélsatornyában.

Nagyobb mennyiségben adatván bé a' fejjér hún y o r g y ö k é r, erőltetett hányást hoz elő, mellyhez járulnak hasbeli csikorgó fájdalmak, 's gyakori széketétel nagy kénszerítéssel, 's ez a' cholera sokszor véres kiürítéssel vagyon összekötve. Ugyan azon időben a' takonyhártyák 's a' külső bőr elválasztásai 's kiürítései-is nagyobbodnak. Innét van, hogy az ő belső használására-is sokszor ptrüszentés, a' bőr duzzadása, vagy bőr-kiütés is támad. Gyakran már a' hányás közben-is nagyobb behatása vétetik észre ezen hún y o r g y ö k é rnek az egész ideg rendszerre, leggyakrabban pedig akkor történik ez meg, midőn ámbár nagyobb mennyiségben adatván bé, a' hányás később, vagy épen nem következik. Az ekkép előhozott tünetmények hasonlítanak nagyon azokhoz, mellyeket a' fekete hún y o r szokott előhozni, 's állanak leginkább a' bélsatornya nagy háborgásában, bádgyadtságban, sapadtságban, bőr hideg létében, hideg izzadásban, kitsiny, elfojtott, közbenhagyó érverésben, ajula-

sokban, görcsökben, mellyek dermenetbe (tetanusba) mennek-át 's *i. t.* Ha a' megégetés halállal nem végződik, hágy maga után HURCHINSON jeles észrevételei szerint, a' meggátolt emésztésen kívül, jelenségeket (symptomata), mellyek az ideg rendszer kórságos állapotjára mutatnak, de legfőbbképen olyyakat, millyeneket a' szív életműves (organicus) nyavalyáinál szoktunk észre venni, *t. i.* szívdobogásokat, egyenetlen és közben hagyó érverést 's *t. aff.* de ezen tünetnyek lassanként el szoktak enyészni.

Ambátor igen nagy 's tulajdon erővel hat a' fejjér húnyor gyökér a' gyomor idegeire, (melly különösen onnét tetszik ki, hogy a' fejjér húnyor gyökérnek vérérbe való befecskendezése, sőt az ezen gyökér porával készített kenőcsnek, az emberi bőrre való alkalmaztatása is, hányást okoz gyakran) meg kell még is vallanunk, hogy a' HORN által adott tanács, melly szerint *t. i.* ezen gyökér hánytatóul használtatnék, veszedelmes, azon következesek miatt, mellyektől tartani lehet a' vele való élésnél. Igaz ugyan hogy HIPPOCRATES ezen gyökéret használta hánytatóul; de megkell gondolni, hogy akkor gyengébben munkálkodó hánytató nem ismértetett, 's a' fejjér húnyor gyökér használása körül-is HIPPOCRATES nevezetes, 's csuda ésszel 's béléatással, négy tanítást szabott, mellyek elsője azt tanítja, mit kell tenni a' vele való élés előtt; 2ika mit akkor midőn már beadatott; 3ka mit midőn már munkálkodik; 's 4ike millyen alkotású embereknek adassék, 's milly következesek történnek a' vele való élésből. Lásd libr. IV. aphor. 13. 14. 15. 16.

Azért ha mint hánytatót akarnók használni a' fejjér húnyor gyökéret, az csak azon esetekben volna tanácsos, hol a' gyomorban nyálkaság, tompaság 's az ő idegeinek elfojtott ereje vannak jelen 's egyszer'smind szükség vagyon hánytató által nem

annyira a' gyomrot kiüríteni, mint abban az idegek élet felébreszteni, egy hathatós ösztön által. Balhasználásában ugyan azon méregöltök javasoltatnak, mellyeket a' fekete húnyor gyökérnél említék.

Orvosi erejére nézve hasonlít a' feje'r húnyor gyökér a' feketéhez, 's csak annyiban különbözik, hogy sokkal nagyobb erővel támadja meg a' belek felső hártáját, 's a' külső bőrt. Azért javasolja 's kívánja Vogt az ő Pharmatodynamiá nevű munkájában, hogy ezen gyökér a' fekete húnyor gyökér helyébe egészen iktassék be, mivel mind a' mellett, hogy a' megfertőztetésnek kevesebbet vagy on kitéve. állandóbb 's tartósabb erejű is.

Azon nyavalyák, mellyekben a' feje'r húnyor gyökér használtatik, következők:

1ször Elmébéli 's idegi betegségek, akár ezek tisztán az idegrendszer bajától (adfectio) erednek, akár a' növényi életben gyökeredznek. 'S itt vagy kis adatban vétetik be, melly több ideig folytatatik vagy nagyobbban, a' hányás 's hashajtás előhozásáig, melly több hetek közben-vetése után viszonztatik.

2ször A' belek igen nagy tompaságában 's erőtlenségében, a' máj, lép, hasnyálmirigy 's több hasüregbeli életműszerek (organumok) dugulásában, megkeményedésében 's azon kórságokban, mellyek ezek által előhozatni szoktak.

3ször A' megrögzött bőrnyavalyákban, különösen a' rühben, sümörben, lengyel hajkoloncban (plica polonica) elefántkórságban 's. t. aff. mint külső mint belső képen jó sikerrel használtatik, nevezetesen pedig midőn a' bőr növényi élete (vita vegetativa) nagyobb ingert 's ösztönözést kíván, hogy a' bőr nyavalya kifejlődhessék, 's megérvén elmúlhasson.

Használtatik a' fejer húnnyor gyökér külsöképen mint erős p trü s s z e n t ő , 's egy részit teszi az úgy nevezett Schneberger p o r n ó t n a k ; de könnyen okoz igen nagy ereje által órr gyuladást. Gyakrabban használtatik külsöképen *forrázatja*, mosás és párolás, formában, megrögzött bőrnyavalyákban. De leggyakrabban *kenőcs* formában, vagy mint tetű-zsír, (*pulvis Cupucinatorum*) a' tetűk, vagy mint kénköves kenőcs, mellynek részit teszi, a' rüh ellen.

Belsőképen adatik a' fejer húnnyor gyökér: Oszott adatban vagy mint *por* egy-két szemernyi egy napra, lassankint felmenve 6 szemernyiig, vagy mint *forrázat* vagy *főzet*, mellynek egy fontnyijára egy nehezék vétetik, 's mellyből 2 kalánnyi kétszer, háromszor adatik be napjában. Ha erős hatása kívántatik, a'kor vagy porrából adatik-be 12—18 szemernyi vagy a' főzetje $\frac{1}{2}$ fontnyi vízre vevén 2—3 nehezék gyökeret 's e'ből minden óranegyedben, egy evő-kalánnyit adván-be, még a' kívánt siker nem következik; itt mindég vigyázva kell bánni, mivel könnyen történnek rossz következései. — Sokkal erősebbek ezen gyökérnek *boros készítményei* (praeparátumai); de most nem használtatnak. *Vizes kivonatja* (extractum aquosum) pedig erejétől nagyobb részt megfosztatott, 's azért méltán nem használtatik. Ez hajdan az úgy nevezett STARKEY labdacseinak (pilulae polychr. Starkey) egy részit tette.

De minden készítményei között leghathatósabb a' *Zaspadék* (Veratrina), mellyet először fedezett fel PELLETIER és CAVENTOU, 's melly még más növényekben is találtatik, úgy mint: az *őszi kikiritsben* (colchicum autumnale), 's a' *szabadillában* (veratr. sabadilla), melly utolsóból legkönnyebben készítettetik. Ezen borszes által kihúzott, színére nézve fejer porformájú állomány, szagnélküli, hanem por formában alkalmaztatván az orr takonyhártyájára, erősza-

kos 's könnyen veszedelmes ptrüsszentést okoz. Vízben nehezen olvad-fel, mert forró víz csak egy ezernyi részt olvaszt fel belőle. 's e'től is erős csípőséget kap. Borszeszben könnyen olvad fel, égényben valamivel nehezebben. Re a u m u r hévmérője 50ik lépcsőjén folyik viasz gyanánt, 's meg hűtetván sárga átlátszó testté fagy össze. Szabad tűzben szétbontatik, 's advan vizet 's kozmás olajat, szenet hágy vissza. — DUMAS és PELLETIER szerint (Berliner Jahrb. XXVI. 1. pag. 118) alkotó részei: szénő 66,75. — fojtó 5,04 — gyüölő 8,54. — savító 19,60. — A' veres kémlő papirost kékké változtatja, a' savakat megteleti (saturálja) képez vélek nem jegesedhető sókat, és kipárologtatván nyálkas állománnyá változik.

Ezen készítmény a' leghathatósabb 's legerősebb szerek' egyike, melly olly dühhel lepi meg az élő testet, hogy PFAFF által a' növény ország *férjanyjának* (egérkőjének; arsenicumának) neveztetett legyen, minekutána tapasztalta volna, hogy még csak maga a' fejér hún y o r vagy s a b a d i l l a gyökér porais, megpattogzott bőrre p o. a' fejkoszban, hintetván, görcsöket, félrebeszélést, 's hirtelen halált okozott volt. — Nagyon kis mennyiségben adatván be, $\frac{1}{4}$ szemnyi, már nagy ösztönnel támadja meg a' gyomor belső hártyaít, 's gyakran gyomor fájdalmakat gerjesztvén, erőszakos hányásra kényszeríti a' bévevőt. Ezen inger tovább terjed a' belek takonyhartyájára, 's erőszakos székkiürítést hoz elő, nagyobb mennyisége pedig a' beleket gyuladásba hozza, rángatózásokat (mellyeknél az különös, hogy hatrafelé történnek 's az akarattal épen ellenkező mozgásokat tenni kényszerítnek), görcsöket, dermenetet (tetanust) hoz elő, 's vagy a' gyuladás fenebe átincute, vagy magok a' görcsök által halált okoz.

Mindeddig csak mint hashajtó hasznaltatott nem melly öreg embereknél, kiknél makats székszorulás

vala jelen, de legujabb időkben használni kezdték 's éig magasztalják nagy erejét leginkább a' meg-rögzött csúzos 's köszvényes fájdalmakban, az elfojtott aranyéri vagy hószámi vérfolyásban s. t. aff. nagy vigyázással 's pontossággal adván azt be, kezdve egy hatod rész szemernyin naponkint, 's lassan fel menve egész öt vagy hat szemernyiig, meddig a' tünetmények nem mutatják, hogy vagy el kell állani tőle egészen, vagy meg kell kisebbíteni az adatot.

A' homoeopathicus gyógmódban hasznát veszik a' fejér húnyor gyökérnek következendő nyavalyákban: 1ször a' *szórványos* (sporadicus) cholera-ban mint különszer (specificum) hasznaltatik, mivel maga a' gyökér is cholera-t okoz. 2ször a' *járvány cholera-ban*, résszerint, mint oltalmazó (prophylacticum), résszerint mint gyógyító. 3ször a' *gyomorlázban és epelázban* (febris gastrica vel biliosa), ha ez székszorulással 's komor lélekkel van összekötve. 4szer a' *közbenhagyó hideglelésben*, ha ez nyughatatlansággal, 's ölthatatlan szomjúsággal jár, melly rövid ideigi hidegség után fejlődik-ki, mellyet tartós nagy forróság követ. 5ször a' *gyomor tisztatlanságában* 's *belek dugulásaiban*, mellyek a' china héjjal való balélést követik, és pedig *hánytató gyökérrel* (ipécacuanha) és *kökörtsinnal* (pulsatilla) változtatva. 6ször az *elfajúlt étvágyban* (pica), midőn a' betegek különös 's nem tápláló, vagy meg nem emészthető dolgokat kívánnak enni. 7ször az *elfojtott hószámi vérfolyásban*. 8ször *makats székszorulásban*. 9ször a' *felső végtagokat háborgató csúzos fájdalmakban*. 10ször *gyermekügyi 's más elmetebolyodásokban*, ha ezek kereszt csonti fájdalmak, székszorulás, szédelgés, félrebeszélés, 'st aff. után fejlődtek-ki.

Különös haszna van a' fejér húnyor gyökérnek a' *baromorvoslásban* (veterinaria) nevezete-

sen a' disznók nyavalyáiban, ugymint: 1ször a' *torokgyekben* (angina carbuncularis, die Brdune) 's pedig mint a' nyavalya megelőzésére szörzsinor formában, mint a' már jelen lévő nyavalyában, mint hánytató az előre ment vérbocsátás után 10—15 szemnyi egy adatra. Ez bizonyosabban munkálkodik, mint a' hánytató borkő azért gyakrabban használása. — 2ször a' *disznó merevedtségben* (Verfangen, Verfüttern, Verhissen), melly vagy a' hirtelen meghűtéstől, vagy a' nagy meghajtástól, és azéhező disznó mohon étetésétől származott, hasonlóképen mint hánytató. 3ször a' *disznók és juhok rühében*, ha ez ragadvány által támadt, 's nem régi, helybeli; a'kor ezen gyökérnek főzetje mosás formában hasznos. 4szer ugyan ez a' főzet a' *juhok kullantva* ellen is hasznos. 5ször a' pora dohány porral, nőszirom gyökér (rad. ireos) 's majorána porával vegyítetvén, a' juhoknak azon nyavalyájában, melly az órr és homlok üregben fészkelődő *bögöly pondroktól* (larvae oestri ovilis) támad, 's mellynél fogva ezek gyakran ptrüszkölnek, fejüket felemelgetik, ide 's továbbá hányák, mint ptrüsszentő nagyon hasznos, melly által számtalan illy pondrok kiűritetnek, 's az álatnak könnyebbülést hoznak. — Általában pedig sokszor használtatik *szörzsinor* gyanánt 's mint *hánytató*, hol ezeknek helyök vagyon. — A' pora tejben áztatván a' *legyek pusztítására*, liszttel pedig 's mézzel össze kevervén 's lahdacsokat formálván belőle, az *egerek 's patkányok kiirtására* alkalmazatos, de vigyázni kell, nehogy az apró marhától étessék meg, mivel ezek is eldögölnek tőle.

T h e s e s .

---

1. Datur partus serotinus.
  2. Educatio omni respectu bona, est optimum remedium prophylacticum.
  3. Non aetas, sed cognitionum claritas facit medicum.
  4. Medicamentorum multo distinctius apparet vis in cura morborum infantum, ac adultorum.
  5. Adpetitus cibi vigens non semper bonum symptoma.
  6. Medici, qui formulas nimis compositas concinnant, naturam morbi ignorant.
  7. Coffeae arabicae semina tosta remedium sistunt summae efficaciae, et ideo usu quotidiano in abusum tracta cohortem malorum post se trahunt.
  8. Posita causa non semper ponitur effectus et hic sublata causa non semper suffertur.
  9. Quo plura contra morbum quemdam laudantur pharmaca, eo difficilius sanabilis est.
  10. Principia homoeopathica ad allopathica maxima pro parte reduci possunt, si a dosi abstrahamus.
  11. Fides in medicum saepe salvum facit aegrum.
  12. Cataractae per extractionem operatio omnibus reliquis eam operandi modis postponenda est.
-